

Suomenlahdella Titanicia suurempi turma

Vaikka toisen maailmansodan päättymisestä on kulunut jo 66 vuotta, ei siitä ole kaikkea tutkittu eikä kirjoitettu. Arkistoista löytyy vieläkin ennen salaisina pidettyä materiaalia sodan tapahtumista.

Äskettäin joulukuussa italialainen lehti *La Repubblica* kirjoitti ensimmäisenä neuvostoliittolaisen Josif Stalinin laivan onnettomuudesta Itämerellä vuonna 1941. Tätä onnettomuutta verrattiin brittiläisen Titanicin laivan uppoamiseen vuonna 1912. Nyt tästä tapahtumasta ovat alkaneet kirjoittaa myös Venäjän lehdet ja historioitsijat.

70 vuotta sitten, joulukuussa 1941, upposi neuvostoliittolainen matkustajalaiva BT-521. Se oli alkuperäiseltä nimeltään Josif Stalin. Onnettomuuden seurauksena menehtyi 3 849 ihmistä, osa hukkui ja osa pelastetuista kuoli saksalaisen vankileirin ankarissa olosuhteissa. He olivat venäläisiä Hankoniemelle sijoitetun Puna-armeijan tukikohtojen sotilaita ja siviilejä. Tämä laivaonnettomuus salattiin kymmeniä vuosia.

Kaikki alkoi syksyllä 1941. Saksan armeijan etenemistä Neuvostoliiton alueella ei mikään voinut pysäyttää. Se lähestyi Moskovaa ja valloittaen myös Itämeren satamat lähti marssimaan pohjoiseen.

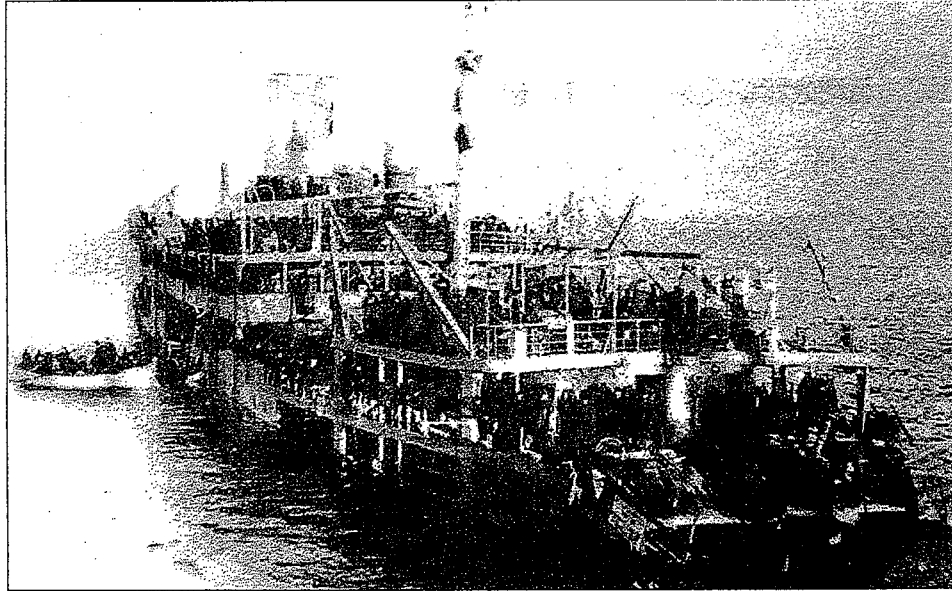
Marraskuussa 1941 sotatilanne Itämerellä oli epäedullinen Neuvostoliitolle, saksalaiset olivat jo lähellä Tallinnaa ja valloittaisivat sen pian. Neuvostoliiton oli pakko jättää meren toisella puolella oleva Hankonien tukikohta.

Oli vain yksi laiva, joka saattoi pelastaa Hangon tukikohtaan sijoitetut sotilaat ja asukkaat. Aluksen nimi oli Josif Stalin. Se oli rakennettu Stalinin käskyllä Hollannissa vuonna 1939 linjalle Pietari-Lontoo. Laivan kantavuus oli 7 500 tonnia, se oli 135 metriä pitkä ja 18 metriä leveä matkustajalaiva. Miehistöä laivalla oli 108 henkilöä ja siinä oli tilaa 512 matkustajalle.

Sen tarkoituksena oli kuljettaa neuvostoliittolaisia virkamiehiä. Kaikissa mainoksissa itse Josif Stalin oli ruorin vieressä houkuttelemassa kansaa meriretkille.

Riskioperaation aluksi vaihtui nimi

Oli vaikea päättää laivan käyttämisestä tällaiseen riskioperaatioon ilman val-

Yhteisitsemurha ei käynyt laatuun Josif Stalinilla.

tion lupaa. Stalin käski vaihtaa laivan uudeksi nimeksi BT-521. Mutta laivan siluetti oli helppo tunnistaa. Kun se saapui Hangon edustalle, kaikki tiesivät sen tulleen pelastamaan. Laiva ylikuormitettiin, sen kolmen hengen hytteihin sijoitettiin 40 ihmistä. Kaikki kannet olivat täynnä siviilejä ja sotilaita.

Kun laiva jätti Hangon sataman 2.12.1941, sen kannella ja hytteissä oli yhteensä 5 589 ihmistä. Lämpötila oli -10 astetta, satoi lunta ja meren pinnalla keltui jäälautoja. Laivaston esikunta järjesti matkaa varmistamaan sota-aluksia ja miinaraivajalaivoja, mi-

Torpedoveneet kieltäytyivät ampumasta omia, kun havaitsivat että laivan jäännöksillä on vielä ihmisiä.

kä antoi matkustajille turvallisuuden tunnetta. Ihmiset eivät tieneet, että kapteeni Nikolai Stepanov oli saanut merivoimien esikunnasta kaiken mahdollisen avun paitsi tärkeimmän, kartat neuvostoliittolaisten merimiinojen sijainneista puuttuivat. Miinoituksen tarkoitus oli ollut pysäyttää saksalaiset sukellusveneet.

Nämä olivat salaisia tietoja, eikä niitä saanut luovuttaa siviileille. Siksi BT-521:n edellä menivät miinaraivajat. 3.12. tuli käsky vaihtaa kurssia. Alusta seuraavat sota-alukset välttivät omia miinoja, mutta Josif Stalin ei. Ensimmäinen räjähdys tapahtui keskellä ja sen seurauksena laivasta tuli ohjaamaton ja se lähti ajelehtimaan kohtaan miinakenttää. Seurasi vielä kaksi räjähdystä ja neljäs, suomalaisen Mäkiluodon patteriston ammus oli laivalle kohtalokas. Se aiheutti räjähdysten laivan ammusvarastossa. Tuhannet ihmiset yrittivät päästä ulos aluksesta. Stepanov käski sulkea teräsovet.

Suomenlahti tappoi tuhansia

Laiva oli tuhoutunut. Tuhannet ihmiset joutuivat meren armoille ja yrittivät pelastautua, mutta kylmä ja jäinen Suomenlahti tappoi heidät.

Neuvostoliiton merivoimien entinen kommodori, matkaa varmistamassa olleen sota-aluksen upseeri L. Rodchenko muisteli: ”Yritimme järjestää Josif Stalinin pelastusoperaatiota, hinata sitä, mutta se osoittautui mahdottomaksi laivan suuren vaurioitumisen takia. Laivasta oli jäänyt ehjäksi vain keskiosa. Laivaston komentajalta tuli käsky seurantalavoille pelastaa ihmisiä. Merestä nostimme ja Josif Stalinista otimme yhteensä 1740 henkeä, siviilejä. Aamulla tuli käsky lähteä Suursaarelle. Pelättiin vihollisen lentokoneiden hyökkäystä”. Josif Stalin jäi yksin ajelehtimaan avomerelle keskelle miinakenttää.

Laivaan on jäänyt noin 2 000 matkustajaa ja kapteeni. Laiva oli ohjaamaton, mutta keltui vielä meren pinnalla. Järjestystä ja kuria piti laivalla kapteeniluutnantti Galaktionovin 50 aseistettua merisotilasta. He ampuivat paniikin levittäjiä. Kerran eräs henkilö yritti nostaa valkoisen lipun, mutta hänet ammuttiin heti. Upseerit ehdottivat että laiva upotettaisiin itse, mutta Galaktionov ei antanut tehdä yhteisitsemurhaa.

Henkiin jääneet vankileirille

Stalin oli vihainen ja käski hinnalla millä hyvänsä pelastaa laivansa. Hänen nimikkolaivansa ei saanut joutua saksalaisille. Vielä kaksi päivää laiva oli myrskytien meren pinnalla, ihmiset kuolivat kylmyyteen ja tekivät itsemurhia. Todistajien sanojen mukaan Suursaaren komentaja antoi neuvostoliittolaiselle torpedoveneel-

le käskyn tuhota laiva, ettei se joutuisi vihollisille, mutta käsky peruttiin myöhemmin. Peruuttamisen syytä ei kerrota.

Laivaa ei löydetty johtuen sumuisesta säästä ja väärästä tiedosta sen sijainnista. Mutta kuten yksi henkiin jääneistä todistajista myöhemmin kertoi, torpedoveneet kieltäytyivät ampumasta omia, kun havaitsivat että laivan jäännöksillä oli vielä ihmisiä.

Laiva ei lopulta uponnut ajauduttuaan Viron matalikolle. Saksalaiset löysivät tuhotun laivan ja siinä olleet matkustajat 5.12.1941 aamulla. Henkiin jääneet sotilaat ja miehistö evakuoitiin saksalaisiin laivoihin ja vietiin vankileirille.

Sodan sekasorron takia saksalaiset eivät ymmärtäneet, millaisen laivan he saivat, eivätkä käyttäneet sitä propagandatarkoituksiin. Sen jälkeen neuvostoliittolaisen BT-521:n (Josif Stalin) kohtalo oli salainen viime vuosiin saakka.

Vangiksi otettu kapteeni Stepanov joutui Tallinnan keskitysleirille. Kolme vuotta myöhemmin Puna-armeija valloitti Tallinnan ja ilman sota-oikeuden istuntoa Stepanov ammuttiin isänmaan pettämisestä.

Sodan jälkeen 11.7.1945 laivan keskiosa nostettiin ja vietiin Tallinnaan ja leikattiin.

Sodan aikana saksalaiset luovuttivat suomalaisille noin 400 sotavankia korjaamaan Hangon satamaa. Osa heistä oli Josif Stalinista. Suomen sodasta irtautumisen jälkeen kaikki sotavangit palautettiin Neuvostoliittoon.

Tarina matkustajalaiva Josif Stalinista kertoo, kuinka paljon on ollut salaisia sotatapahtumia, ainakin Neuvostoliitossa, ja ehkä ajan mittaan paljastuu vielä uusia yllätyksiä.

Juri Vangonen

KOLUMNI

Johanna Ojala-Niemelä
Kirjoittaja on SDP:n eduskuntaryhmän 2. varapuheenjohtaja.

Ei syytä paniikkiratkaisuihin

Vuoden 2012 valtiopäivien avajaiset lähestyvät hyvää vauhtia. Parin viikon kuluttua kansanedustajat valitsevat puhemiehistön. Puhemiehellä on hyvin merkittävä rooli eduskuntatyössä, varsinkin kun eduskuntaan valittiin paljon uusia kasvoja. Uusia kansanedustajia valittiin jopa 84 ja heistä eduskunnan ensikertalaisia on 75 edustajaa. Silläkin on merkitystä eduskuntatyössä, että hallitus-oppositio-asetelma on poikkeuksellinen: hallituksessa istuu kuusi puoluetta ja oppositiossa vain kaksi.

Ensimmäistä kertaa puhemiehenä toiminut SDP:n Eero Heinäluoma osoitti hienoa johtajuutta ja osaamista. Uusi eduskunta löysi työskentelymallinsa varsin nopeasti Heinäluoman ohjauksessa. Myös oppositio sai hyvin äänensä kuuluville, mikä on tärkeä osa demokratiaa. Puhemieheltähän edellytetään puolueettomuutta ja oikeudenmukaisuutta jokaista kansanedustajaa kohtaan puolueesta riippumatta. Samalla kansalaisille avautui mahdollisuus verrata hallituksen esityksiä ja opposition vastaesityksiä. Eduskunnan käymät debatit olivat värikkäitä. Taitoa vaatii juuri debattien vetäminen. Puhemies päättää, kuka edustajista kulloinkin puhuu ja miten asiassa pysytään.

Eduskunnalla on takanaan työntäyteinen syksy, josta budjetin kokoaminen vei aikaa lähes jouluaattoon saakka. Aikaansaadulla budjetilla luotiin mahdollisuudet turvata hyvinvointivaltion toimintaa myös jatkossa. Maailmanlaajuinen talouskriisi heikentää kansantaloutemme näkymiä vielä tämän vuoden aikana. Tästä syystä budjetin tulikin olla sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja työllisyyttä tukeva. Tarvitsemme edelleen jatkossa työllisyyden parantamiseksi uusia kasvua tukevia toimia. Kansainvälisen taloustaanuman uhatessa hallitus on varautunut nopeisiin täsmätoimiin alati muuttuvassa tilanteessa.

Kevään aikana tehdään tämän vaalikauden loppupuolen kannalta merkittäviä ratkaisuja. Pelkästään leikkaamalla ei ongelmia ja uhkia poisteta. Odotettua pienempi talouskasvu lisää automatisesti valtion menoja ja vähentää tuloja. Hallitus onkin jo ennakkoon varautunut lisätoimiin, mikäli taantuma nostaisi velan osuutta kansantuotteesta. Paniikkiratkaisuihin ei Suomessa ole syytä turvautua.

Pidemmällä aikavälillä tarvitaan rakenteellisia uudistuksia. Valtion ja kuntien on kyettävä huolehtimaan kansalaisten peruspalveluista vaikeissa olosuhteissa. Eittämättä on selvää, että ensi keväänä eduskunnassa keskustellaan useaan otteeseen ja perusteellisesti Suomen kuntarakenteesta.

Moni kansalainen on tällä hetkellä eriarvoisessa asemassa riippuen siitä, missä kunnassa hän asuu. Hallituksen tavoitteena on vahvojen peruskuntien luominen, jotta palvelut saadaan ihmisten ulottuville tasa-arvoisesti. Kuntia ei pidä pakottaa yhteen. Valtiovallan ja kuntapäätäjien on löydettävä yhteistyössä vastuulliset ratkaisumallit, joilla vähennetään byrokratiaa ja ohjataan varat palveluiden tuottamiseen.